

Ocak-Şubat 1964 Sayı: 7-8

Bu sayıda:

- Yeni hükümet ve çoğunluk
- İşçi sınıfımızın birliği
- Kıbrıs mektubu
- Yurt dışındaki işçilerimiz
- Mektupların dili
- İşçi hareketleri
- Sömürgecilige indirilen darbeler
- Basından yapraklar
- Sanat dünyasında
- Mizah derlemesi
- Hikâye: Konuşan alet
- Şiir köşesi
- Karikatür

YURDUN SESİ

Aylık dergi

POLİTİKA

EKONOMİ

KÜLTÜR

TÜSTAV

Yeni hükümet ve çoğunluk

17 Kasım mahalli seçimlerinden sonra ülkede birdenbire bir hükümet buhranı doğdu. Seçimlerde büyük darbe yiyen iki küçük ortak partinin — YTP ile CKMP nin — hükümetten ayrılmasıyla başlayan buhran haftalarca sürdü. Bu buhran en fazla İnönü ile Gürseli telâşa düşürdü. Her ikisi de bu buhrandan bir an önce kurtulabilmek yolunu göremediler, büyük bir şaşkınlığa düştüler. Meclis içinde yeni baştan bir çoğunluk hükümeti kurma denemelerine başladılar. Bütün bu denemeler başarısızlıkla sonuçlandı. Ne AP, ne de öteki parti yöneticileri yeni bir ortaklığa girmeğe yanaşmadılar. Bunun üzerine, Gürsel ile İnönü, Mecliste çoğunlukta olan bu azınlığı dize getirmek ve içine düşükleri çıkmazdan kurtulmak yolu aramağa başladılar. Çıkar yolu reform fikrine iki elle sarılmakta görüldü. Reformlar fikri zaten Anayasanın da bir buyruğu idi. İnönü ve Gürsel bu fikre sarılırken şöyle düşünüyorlardı: „Anayasada yer alan böyle bir buyruğa dayanılırsa, pekâlâ bir azınlık hükümeti kurulabilir. Böyle bir hükümet Meclis dışındaki ezici çoğunluğun asırlık özlemini yerine getireceğini söylerse, Meclis içinde sağlamadığı çoğunluğu Meclis dışında kolayca sağlayabilir.“ O sıralarda ortaya çıkan Kıbrıs olayları da böyle bir hükümeti Meclis çoğunluğuna kabul ettirmek için gereken elverişli ortamı yaratmıştı. Önerine

çıkan bu fırsattan faydalanması bilecek kadar politikada tecrübesi olan İnönü, Gürselle yaptıkları inceden inceleme hesaplar üzerine, hükümetini kurdu. Hükümet programına şu reformlar alındı: Toprak ve tarım reformu, eğitim reformu, vergi reformu, sağlık reformu, idari reform . . .

Şimdiyedek gelmiş geçmiş hükümetlerden hiçbiri böyle reformlar vaadeden bir programla güvenoyu için Meclis önüne çıkmamıştı. Demek ki, bugün, reformlar fikrinin çekici gücü her çeşit halk düşmanı direnişi kırabilecek ve hükümet buhranını hızla çözebilecek kadar artmıştır. Yıllar boyunca ilericilerin reform hamlelerine karşı durmuş olan muhafazakâr İnönü, şimdi reform fikrinin yarattığı güçte kendisini kurtaracak bir sihir görüyor.

İnönü ve Gürsel, Kıbrıs olaylarından kendi yararlarına faydalanmasını bilerek sığındıkları bu reform fikrinin gücüne dayandılar ve böylece hükümete güven oyu sağladılar. Yeni hükümet ilerde de elindeki geniş imkânları kullanarak, memleket için reformların acele yapılmasından başka çıkar yol olmadığını savunursa, kimin reformdan yana, kimin reforma karşı olduğunu açıkça belirmesine yardım ederse, ayakta durabilir. Bu politikayla Meclis dışı çoğunluğu her zaman sağlamak imkân bulunur. Ve Meclis içindeki reform düşmanı çoğunluk dize getirilebilir.

A. Çelik

İşçi sınıfımızın birliği üstüne

Cumhuriyetten bu yana, memleketimizin sosyal yaşayışıyla ilgili en karakteristik, en önemli gelişme işçi sınıfında görülüyor. Halkımızın mutlu geleceğinin en ümit verici belirtisi budur. Bir zamanlar memleketimizde varlığı bile inkâr edilen bu sınıf, bugün memleket gerçeklerinin en göze çarpanıdır. Mızrağı çuvala sığdırmak isteyenler, şimdi onun sivri ucunda kendilerine bir dayanak noktası, bir destek aramaktadırlar. Ama işçi sınıfının desteğini onu parçalamakta, zayıf düşürmekte arıyanlar, onu kendi öz menfaatlerine karşı kullanmak isteyenler de var. Evvelce işçi sınıfını inkâr edenler, yalnız onun sayıca azlığından değil, teşkilatsızlığından, tecrübesizliğinden, sınıf şuurunun yetersizliğinden faydalandılar. Onu her türlü sosyal ve siyasi haktan yoksun bıraktılar. Ama hayat durmadı. İşçi sınıfı en ağır şartlar içinde savaştı ve gelişti, hızla teşkilâtlandı, savaş gücünü ve imkânlarını arttırdı, memleketin sosyal ve siyasi hayatında ağır basan bir kuvvet haline geldi.

Son yıllarda ve aylarda memleketimizin işçi hareketleri tarihine en parlak sayfalar eklendi. Yaşama ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi için başvuru olan grevler, gösteri yürüyüşleri, mitingler birbirini kovalıyor. Baskılar, provokasyonlar mücadele hızının gittikçe artmasına, hareketin gelişmesine ve genişlemesine engel olamıyor.

İşçi sınıfı otuz kırk yıl önceki işçi sınıfı değildir. Doğru. Ama unutmamalı ki, onun karşısında duran, onunla savaşan kuvvet de otuz kırk yıl önceki kuvvet değildir. Bugün o da daha teşkilâtlı, daha tecrübeli, daha açıkgozlu, daha kurnazdır, ve Batının yeni baskı ve parçalama metodlarını kullanmaktadır. Savaş daha çetin, daha karmaşıktır.

„Bir elin nesi var, iki elin sesi var“ atasözünün derin mânasını en az işçi sınıfımız kadar kavrayan onun karşısındaki sınıf, bugün bütün gayretini iki eli birbirinden ayırmağa yöneltmiştir. Fakat işçi sınıfını teşkilâtlanmağa, birliğe çeken önüne geçilmez kuvveti uykuda tutmak ve etkisiz bırakmak için başvuru olan, sadece kanuni ve kanunsuz yasaklar değildir. İşçilerin teşkilâtlanmasını, birleşmesini, birlikte hareket etmesini çıkarlarına engel görenlerin başvurdukları daha birçok yollar, kurdukları tuzaklar vardır. İşte bugünün Türk işçisi bu tuzaklarla dolu yol üzerinde ilerlemektedir.

27 Mayısın önce, sendikalar ve bütün işçi teşekkülleri polis, yabancı sınıf ajanlarının kontrolü veya idaresi altında bulunuyor, bu yabancı sınıf ajanları işçinin haklarını savunmaktan çok, onun savaştığı sınıfın çıkarını gözetiyor, ona hizmet ediyorlardı. 27 Mayısın sonra bunların çoğu, daha doğrusu içyüzleri herkesçe bilinenler işbaşından uzaklaştırıldı. Ama işçi teşkilâtları yabancı unsurlardan ve tesirlerden iyice ayıklandı denemez. Zaten özel çıkarlarla veya ideolojik bağlarla yabancı sınıflara bağlı unsurların işçi hareketlerine etkisi, özellikle işçi sınıfının yoksullaşan orta ve fakir tabakalardan

akın eden yeni yeni kitlelerle dolduğu, teşkilât ve şuurca henüz gelişme çağında olduğu her yerde her zaman kendini gösterir. Bizde bunların sayıları ve etkileri oldukça ağır basıyor. Sendika ve grev hareketlerinin görülmedik bir hızla geliştiği son zamanlarda bu etkiler daha açık görülüyor.

İşçi kişinin aynasıdır. Başlarında buldukları işçi sendikalarının kuruluş amaçlarını unutarak, grevlerde patronun çıkarını açıkça savunmak için bahane arıyan veya icadedenler sadece kendi içyüzlerini açığa vururlar. Varlığıyla iftihar edilen en büyük işçi birliğimiz Türk-İş adına hareket eden bazı idarecilerin yaptıkları budur. Onların Mersin rafineri işçileri grevi karşısındaki tutumları bunun en açık örneğidir. Yalnız işimizi değil, memleketimizi de sömüren bir yabancı imtiyazına karşı girişilen bu yerden göğe kadar haklı hareketi Türk-İş idarecileri yersiz ve haksız ilân ettiler. Bir işçi teşekkülü adına, onun kuruluş amacı unutulmuş bir işçi grevinin haksız ilân edilmesi yüzüzdür. İşçi birliği, işçi dayanışması nerde kaldı? Belli ki, burada güdülen başlıca amaç, işçinin haklarını savunan ve gerçek amaçlarına bağlı kalmakta ayak direyen işçi topluluklarını tecrit etmek, yıpratmak, patron karşısında dize getirmek, böylelikle işçi sınıfını parçalamaktır. Bunun başka türlü izahı yoktur. İşçiler, haklarını istemenin yolunu, zamanını seçmekte yanlılabirler. Ama karşılarında onları sömürerek palazlanan bir patron buldukça, isteklerinde, istek ölçülerinde hiçbir zaman haksız olamazlar.

İşçi sınıfını parçalamaya, işçi hareketlerini baltalama yönündeki bu gayretlerin daha birçok örnekleri var. Mersin rafineri işçilerinin grevini yersiz ve haksız ilân eden aynı idarecilerin, geçenlerde Ankarada toplanan Yapı-İş Federasyonu Kongresinde çevirdikleri entrikaların hedefi neydi? Bu birliği ele geçirmek, bunu başaramayınca da onu parçalamak değil mi? Niçin? Çünkü bu birliğin idarecileri işçi dâvasına, onun menfaatlerine bağlı kalmakta ayak diriyorlardı.

Yabancı menfaatlere bağlı sendika idarecilerine en doğru değeri biçen, işçi hareketlerinin gittikçe genişliyen ölçüsü, olayların kendisidir. Ama onları olaylarla başbaşa bırakmakla, bu olaylar karşısında pasif bir seyirci kalmakla, istenen sonuç şüphesiz ki elde edilemez. Bu olaylarda, böyle sendika idarecilerinin yersiz tutumunu sendika hareketi içinde, işçi ve halk yığınları önünde belirtme, kendilerini işçi sınıfının yararına hizmete çağırma, zorlama ve böylece olaylara dayanarak onların içyüzlerini açıklama yollarını aramak gerektir. İşçi dâvasına içten bağlı bazı sendika idarecilerimizin yaptığı gibi, başında veya içinde işçi sınıfına gevşek veya yapmacık bağlarla bağlı kimseler var diye, yüzlerce sendikayı, onbinlerce işçiyi tek bir gaye etrafında birleştiren Türk-İş gibi bir kitle teşkilâtından çekilmekle veya bu fikri savunmakla işçi dâvasına hizmet edilmiş olmaz. İşçi önderleri arasında görüş birliği olmayabilir. Ama işçi sınıfının birliği, onun insanca yaşaması ve hedefine ulaşması için ilk şarttır.

„Ekonomi demek her şey demektir ... Aynı zamanda sanayi de büyümek, genişletmek zorundayız. Bunda geçiş davranırsak, sanayi işlerinde yine dışarıntı haraç ödeyicisi oluruz.“

Atatürk

Kıbrıs mektubu

Akdenizin tuzlu ve yumuşak dalgalarının kıyılarını döğdüğü yemyeşil bir ada var. Bu adanın güzelliği Mitolojiye de geçmiş, „aşk ve güzellik ilâlu Afrodit adası“ denmiştir buraya. Bu adanın güzelliği yanında toprakları da verimlidir, halkı çalışkandır.

İşte ben bu adada yaşayanlardan, kaderini bu adanın kaderine bağlayanlardan biriyim.

Dedelerimin buraya gelişleri 1571 e kadar uzanır. Türk kültürüyle yetiştim. Türk geleneklerine uygun olarak komşularımı sevmeyi, beraber çalıştığım insanlara saygı göstermeyi, onlarla kader birliği yapmayı, zor günlerde dert ortağı olup, sevinçli günlerde beraber sevinmeyi öğrendim. İşte adamızda yıllar yılı böyle kardeşçe yaşadık.

21 Aralık gecesi Lefkoşenin Türk ve Rum mahallelerini birbirinden ayıran Ermu sokağında parlayan ateş bir Türk erkeğiyle kadının hayatına son verdi, bir Rum polisini de ağır yaraladı. Böyle bir kurşunun Kıbrısı baştan aşağı ateşe düşüreceğini kimse ummadı. İçlerinde kadın ve çocukların bulunduğu yüzlerce ölü sokaklara serildi. Evler ateş içinde kaldı. Kanlı günler, acı saatler yaşadık. Bu gecelerin birinde, Kıbrıs halkı, İngiliz sömürgecilerine karşı yaptığı savaşlarda kaybettiğinden daha fazla evlâdını kaybetti. Ölenler ve yaralananlar arasında çoğu Türktür.

Bizleri kimler böyle birbirimize düşürdü? Neden evlerimize kapanmaya, sokaklara korka korka çıkmaya, düne kadar caniceğ olduğumuz komşularımıza şüphayle bakmaya başladık? Bunu kimler yaptı?

Okuduğum tarihlere göre, adamıza göz koyanlar çok olmuş. İngilizler buraya 1878 de ayak atmışlar. Ben bu zamanlara yetişemedim. Benim bildiğim 1960 yılında Londra ve Zürih anlaşmalarıyla bağımsızlığımızı kazanmamızdır. Bağımsızlığımızı kazandık ama, İngilizlerden tamamen kurtulamadık. Adamızda iki İngiliz üssü, 10 bin İngiliz askeri var. Bir de 1700 Amerikan uzmanı ile „Amerikanın Sesi“ radyo istasyonu adamıza yerleşti. İngilizlere karşı bağımsızlık savaşı yapılırken İngiliz komutanlığının aramızdan bazılarını satın aldığını ve onları silâhlendirdiğini biliyordum. Son zamanlarda gene İngiliz üslerinden Nato silâhlarının bazı terör teşkilâtlarına dağıtıldığını işitiyorduk. Bu teşkilâtların Rumlar ve Türkler tarafından ayrı ayrı kurulduğunu da duyuyorduk, amma pek inanmıyorduk. Sokaklarda yatan ölülerimizin başında bugün bunu acı acı düşünürüz. Bunlar arasında belki de komşu olanlar var, birbirlerinin dilini konuşan, birbirine kız alıp veren, birbirine dertli günlerinde yardım edenler var. Kardeş eliyle sıkılmış kurşunlar benim tanıdığım bir Rum kadını Türk olan kocasından, bir Türk erkeğini de Rum olan karısından ebediyen ayırdı. Bunlar yalnız benim tanıdıklarım. Gazetelerin isimlerini yazdıkları ölümler arasındaki Rum ve Türk dokerler, Famagusta grevinde İngiliz patronuna karşı omuz omuza günlerce savaşmışlardı. Bunlar nasıl olur da birbirlerine ateş açarlar? Kardeş gibi yaşayan bu insanların birbirlerine ateş ettikleri iddia edilemez. Fakat sokakta boylu

buynuca yatan ölümlere ateş edildiği belli. Ohalde hangi cani el bu ateşi açtı ve açtırttı? Bu ateşin arkasında kimler var?

Memleketimizi Nato'ya almak ve baştan aşağı bir roket üssü yapmak için sarfedilen gayretleri bilen biz Kıbrıslılar için bu sorunun cevabı açık. Uzun zamandan beri bazı Türk ve Rumlara gizli teşkilât kurdurup silâhli mukavemetler hazırlayanların niyeti bu olaylarla daha iyi açıklandı. İngiliz generali Yang'in „idareyi ele aldım, bundan böyle mahalli polis ve inzibat kuvvetleri yerli hükümetin değil, benim emirlerime göre hareket edecektir.“ diyen bildiri-leri, kanlı olayları kimin hazırladığını anlatmaya yeter ve artar.

Sözün kısası, Kıbrısın bağımsızlığını kendi yayılma emellerine engel gören Nato ortakları, kardeşçe yaşamamızı istemediler. Bir taraftan Yunan gerilerinin adayı Yunanistana katma çabalarını sınırsız desteklerken, diğer taraftan Türkiye'de Kıbrıs bölme fikrini tekrar ortaya attırdılar. Bu iki taraflı manevra ile yarattıkları karışıklıktan kolayca faydalanacaklarını ve Ortadoğu ülkelerine karşı Kıbrıs bir üs olarak ellerinde bulundurmayı daha uzun zaman sağlayacaklarını umdular.

Biz güzel adanuzda Türk ve Rum cemaatleri olarak kardeşçe yaşamak ve bağımsız bir ülke olarak hızla gelişmek istiyoruz. Saadetimizi, Yunanistana katılmakta veya bölünmekte değil, iki cemaatin kardeşçe işbirliğinde ve demokratik bir düzende kurmasında görüyoruz.

Selâmi Özden

„En çabuk, en etkili tedbir, muhtemel bir saldırıya, tecavüzün yanına kâr kalmıyacağına açığa anlatacak mütteflerarası bir teşkilâtın kurulmasıdır.“

Atatürk

Yurt dışındaki işçilerimizin meseleleri (II.)

Bir önceki sayımızda göç ettirilen işçilerimizin meselelerini kısaca sıralamış ve bunlardan ikisini yine kısaca incelemeye çalışmıştık. Üzerinde durduğumuz iki mesele: sözleşme ve ücret meseleleri idi. Bu yazımızda da diğer iki meseleyi ele alacağız.

1. Barmak meselesi

Batı Almanya'da (diğer ülkelerdeki işçilerimizin durumu benzer olduğu ve en çok işçimiz Batı Almanya'da bulunduğu için oradakileri ele alıyoruz) bulunan işçilerimizin sayısı 50.000'e yaklaşmaktadır. Bunlardan ancak 4-5 bini doğru dürüst barınakta oturmaktadır. O da özellikle ya ilk gidenler, ya da ağır sanayide çalışanlar. Diğerlerinin çoğunluğu 6-7 kişilik (bazı yerlerde 30-40 kişiliğe kadar varan) barakalarda yaşamaktadır. Bunların çoğunda yemek pişirecek yer yoktur; çeşme ve helâ bir derttir. Bu barakalar için patron, işçilerimizden yüksek kira kesmektedir. Ailesini yanına getirtmek isteyenlerin durumu ise bir kat daha kötüdür. Bunlar ayrı oda tutmak zorunda kalmakta, ayrıca patron, barakadan ayrılan işçiden de kirayı kesmeye devam etmekte; bu yağlı kuyruğu da elden kaçırmak istememektedir.

Bugüne kadar işçilerimizin yurt dışına gönderilmesine önyak olanlar, İş ve İşçi Bulma Kurumu bu meseleyi ya ele almamış, ya da hiçbir şey yapmamıştır. Onun için bundan böyle yurt dışına gidecek işçilerimizi bizim sendikalarımız yollamalı, sözleşme yabancılara temsilcilerle sendikalarımız arasında imzalanmalıdır. Sözleşmeye patronların işçiyi sağlığa uygun ve insana lâyık barınak sağlaması da yazılmalıdır. Bunun ölçüsü de — ortalama olarak — Alman işçilerinin yaşadıkları barınaklar olmalıdır. Kira ise işçi ücretinin % 6-7 sini geçmemelidir. Bu işin kontrolü de bizim sendikalarımıza verilmelidir.

2. Baskı meselesi

İşçilerimiz Batı Almanya'da çeşitli baskılar altında bulunmaktadır. Patron, işçiyi „seni geri yollatırım“ tehdidi altında tutmaktadır. Bir iş veya daha iyi bir iş bulmak ümidiyle yurt dışına çıkan işçilerimizden bazıları, bu sürekli tehdit altında delirmişlerdir. Patronun bu tehdidi boş laf da değildir. Çünkü Batı Alman polisi ancak patronların vereceği çalışma belgesine göre ikamet iznini uzatmaktadır.

Türkiye'de yapılan sözleşmede işçilerin ücretlerinin bir yıl sonra arttırılacağı yazılıdır. Fakat Batı Alman patronlarının çoğu yılın bitmesine bir ay kala işçiyi „geri yollatırım“ tehdidiyle kandurmakta ve ücretinin arttırıldığını belirten bir kâğıdı imzalatmaktadır.

Ailesini yanına getirtmek isteyen işçilere karşı Hitler polisinin usullerini kullanan Batı Alman polisi çok defa izin vermemektedir.

Baskıların daha birçok çeşidi varsa da, bu yazımızda hepsinin üstünde durmıyacağız.

Sözleşme Türkiye'de yapılırken durum işçiler tarafından iyice bilinirse, işler bir derece olsun kolaylaşır. Hele işçilerimizin gönderilmesi sendikalarımıza verilir ve yabancı patronla sözleşme sendikalarımız arasında imzalanırsa bu kolaylık bir kat daha artar. O zaman yabancı patron istediği işçiyi istediği şartlarla çalıştıramaz. Ancak sendikalarımızın işçilerimiz yararına ileri süreceği şartlarla yine sendikalarımız tarafından gösterilen işçileri çalıştırabilir. Bir anlaşmazlık halinde işçilerimiz yabancı patron karşısında tek başına kalmaz. Bu da yabancı patronların işçilerimizi, şimdiye kadar olduğu gibi, sahipsiz mal olarak kullanmalarını önler.

İşçi haklarını savunduklarını söyleyenlerin yurt dışındaki işçilerimizin durumları ile ilgilenmediklerini düşünmek istemeyiz. Fakat yabancı patronların işçilerimizi yuvadan atılan yavru misali alıp götürmelerine ve alabildiğine sömürmelerine de bir an önce son verilmelidir.

Yurt dışındaki işçilerimizin diğer meselelerini bundan sonraki yazılarımızda ele almağa devam edeceğiz.

Tarık Sözeri

Mektupların Dili

„Hamburg nice kenttir?“ diye sormaym. Hamburgu ne ben bilirim, ne de benimle birlikte işçi barakasında oturan 20 memleketlim. Bizim bildiğimiz, sabah erken yola düzülüp fabrikalara dağılmak. Akşam barakaya dönmek. Pazar günlerimiz ise mektup okumak, mektup yazmak, yırtık-sökük dikmek ve radyo dinlemekle geçer.

Bu pazar da Osmanın yatağı etrafında toplanmıştık. Mektuplardan neler çıkmaz ki! İşlemeli çevreler, kuru güller, ıtır yaprağı, memleket kokusu . . .

Sırça Ali, zarftan çıkan bir al çevreyi başına koydu da, mektubu öyle okudu:

„Alicğim,

Çevreyi senin yavuklu verdi. „İlle de mektupla yolla“ dedi. Giden gırla, biri ile yollarız, de dimesde dinletemedim. „Mektupta başka olur“ dedi, bir daha demedi. Çevre onun, mektup benim. Yakında acaba ben de mektupla çevre alır mıyım, diye düşünüyorum. Millet göç ediyor. Yüzler binlere, binler on binlere çıktı. Yakında yüzbinler göçeceğe benzer. Bu yıl yalnız Batı Almanya'ya 40 bin işçi yollanacakmış. Fransaya 20 bin, Belçikaya 10 bin, İsviçre, Avusturya, Hollanda, İsveç de işçi istermiş. Adam yollayıp pazarlık yapıyorlar. Sanırsın, onlar celep, biz koyun. Şartları koşanlar onlar, seçen onlar, eli böğründe işsiz oturan bizler. Pazarlık yapıp sürü satan da baştaki büyükler. „Senin sözün var mı?“ diyen yok. İki cami arasında kalmışsın. Ya işsiz oturursun, ya da koşulan şartları kabul edip yurt dışına göç edersin. Doğrusu, ben son dakikaya kadar dayanmak ve yurttan çıkmamak istiyorum, amma bu gidişle son dakika çok çabuk yaklaşıyor . . .“

Sırça Ali yüzünü buruşturdu:

„Kötü, milletin hali.“ dedi. „Bunları yazan en acar arkadaşımıdır. Hiçbir şeyden yılmaz. Böyle yazıyorsa, milletin hali berbat demektir . . .“

Osman, yerinde bir doğruldu, ayak değiştirip tekrar oturdu. Elindeki çorabı yamamağa devam etti. Üzümcü Sadık, elini bir iki öğüştürdüktan sonra:

„Milletin hali berbatmış, bizimkisi güllük gülistanlık ya, sen ona bak!“ dedi. Sarı Kâzım, Üzümcünün serzenişini anlamadan:

„Deli mi ne?“ diye çıkıştı. „Bunun neresi güllük? Bir haftadır sıcak yemek bile yemedim. Balık konservesinden başım kalkmıyor! . . .“ Üzümcü gülmeğe başlayınca, Kâzım işi anladı. Kafasını bir iki kaşdıktan sonra „dinleyin“ diyerek, sarı bir okul defterinden koparılmış kağıda yazılı mektubu okumağa koyuldu:

„Babacığım,

Gittin, iki yıl geçti. Ben büyüdüm. Ev işlerinde anneme yardım ediyorum. Şimdi 5 ci sınıftayım. Annem çok çalışıyor. Selçuk ile Faize yaramazlık yapmıyor. Yalnız ben okula, annem de işe gidince, çok canları sıkıyormuş.

Hava iyi olunca sokakta oynuyorlar. Kötüleşince, evde ne yaptıkları belli değil. Öğleyin eve gelince onları yıkıyor, kendileri ile oynuyorum. Çok defa akşama çorbayı da ben pişiriyorum. Öğrendim artık. Bir gelsen de, benim un çorbamı içsen! Ne zaman geleceksin? Ben hediye istemiyorum. Yalnız sen geri gel. Annem de listanlık istemiyormuş. „Tek geri gelsin“ diyor. Karnımız her zaman iyi doymuyor. Ben bir şey demiyorum, amma Selçuk çok ağlıyor. Annem „para yetmiyor“ diyor. Ev sahibi de kirayı artıracığını bildirdi. O zaman ne yaparız? Vallahi sokağa atarlar bizi. Sensiz ne yaparız sokakta, babacığım? Mektubu yazdığımı annemden gizledim. Adresini de çekmecedan aldım. Senin mektupların hep büyük çekmecedede duruyor, çamaşır çekmecesinde. Annem onları kimselere göstermez. Kimselere çıkartmaz. Kaybolur diye . . .“

Sarı Kâzım, burada kesti ve hızla barakadan dışarı çıktı.

Üzümcü Sadık:

„Tüh bel!“ dedi. „Bir de yüzbinler gelecekmış buralara . . . Yüzbinlerin kaç çocuğu vardır ki?“

Güvercin

Dünya İşçi Hareketleri

Yurtta:

● Dok ve liman işçileri aylardanberi ücretlerine en az %40 zam istiyorlardı. Bunu elde etmek için bütün kanuni yollara başvurdular. Tarafsız Hakemler Kurulu işçilere hak verdi. Denizcilik Bankası buna da karşı durdu. Ulaştırma Bakanlığı işçilere hak verdi. Denizcilik Bankası gene işçilerin zam isteğini reddetti. Sendika hükümete başvurdu. Başbakan yaptırdığı incelemeler sonunda işçilere hak verdiğini söyledi. Denizcilik Bankası gene dayattı. Bunun üzerine Sendika 20 Ocakta bütün Türkiye'de genel greve karar verdi. Greve bütün dok ve liman işçileri katılacaktı. Türk -İş'in içinde ve dışında olan bütün sendikalar da Liman ve Dok işçilerinin grevini destekliyeceklerini, ellerindeki bütün araçlarla yardım yapacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Denizcilik Bankası toplu sözleşmeyi imzalamak zorunda kaldı. İşçilerin yolda on milyon lira tutan zam isteğinin 6,5 milyon lirası üzerinden anlaşma yapıldı. Her ne kadar bu, işçilerin haklı isteklerinin çok küçük bir kısmını sağlıyorsa da, gene de işçilerin birlikte mücadelelerinin başarılı sonucudur. İşçiler Çalışma Bakanlığının da kabul ettiği 18 liralık asgari gündeligi ve diğer haklarını sağlamak için mücadelelerine devamda kararlıdır.

● Zonguldak Kömür İşçileri Sendikası yöneticileri ile İşletme arasında imzalanan toplu sözleşme de gene işçilerin başarısı olarak karşılanmıştır. Her ne kadar asgari ücretler toprak altında 11 ve toprak üstünde 10 lira olarak kabul edilmiş ve 18 liralık asgari ücret sağlanmamışsa da, işçilerin birlikte haklarını savunmaları ve genel greve gireceklerini kesin olarak bildirmeleri sonunda İşletme gerilemiş, toplu sözleşmeyi imzalamaya yanaşmıştır. Maden işçileri de bu kısmi başarıdan sonra isteklerini daha geniş çapta kabul ettirmek ve kabul ettirdiklerini de genişletmek için mücadeleye devam edeceklerini söylemektedir.

● Mersinde ATAS — Amerikan idaresindeki yabancı petrol tasfiyehanesi — işçileri, haklarını tanıtmak için önemli bir mücadeleye girişmiştir. Anadolu Rafineri İşçileri Sendikası, ATAS idarecilerine uzun bir istek listesi vermiştir. Bu isteklerin başında ücretlere % 20—% 30 zam yapılması ve Amerikan işçilerine tanınan sosyal hakların Türk işçilerine de tanınması gelmektedir. Sendikanın ikinci teklifi şudur: Eğer bu istekler kabul edilmeyecekse, şirketin yıllık net kârının % 2 si işçilere prim olarak dağıtılmalıdır. ATAS şirketinin yüksek kazançları karşısında da bu istekler tamamen yerindedir. Kaldı ki, Batmandaki Türk Petrol Tasfiyehanesi, işçilerine yılda net kârın % 5 ini prim olarak dağıtmaktadır. ATAS 'ın Amerikan-İngiliz patronları, işçilerin bu haklı isteklerini reddettikleri için sendika grev kararı verdi ve greve başlandı. Amerikan ve İngiliz patronları ellerindeki geniş mali imkânlardan yararlanarak, işçilerin isteklerini ve grev sebeplerini tamamen ters bir şekilde basına geçirttiler. Ve grevci işçileri aşağılayacak geniş bir kampanya açtılar. Bu kampanya sonucunda halk oyunda grevcilere karşı bir cephenin yaratılmasına çalışıldı. Bu oyuna birçok yazar, hattâ halktan bazıları katıldı. Bu arada Türk-İş idarecileri de yılda 300 milyon liranın üstünde net kâr sağlayan ATAS patronlarına karşı grev yapan işçilerin grevini desteklemediklerini söylediler. Fakat grevin icyüzünü görebilen bazı gazeteciler, yazarlar ve hele Mersindeki esnaf, bakkal ve tüccarlar, grevcileri tamamen desteklediler. Kendilerine yardım ettiler, kredi açtılar.

Grevin 21 ci günü hükümet petrol krallarının işine çok yarıyan bir karar aldı. ATAS işçilerinin haklı isteklerini savunmak için yaptıkları grevi, Grev Kanununa Amerikan işçi aleyhtarı Taft Hardley kanunundan aktarılan bir hükme dayanarak 30 gün geri bıraktırdı. Bu karar üzerine işçiler çalışmak zorunda kaldılar. Fakat yayınladıkları bildiri de haklı isteklerini eninde sonunda herkesin destekliyeceğine güvenleri olduğunu ve mücadelelerine ara vermeyeceklerini ilân ettiler. Hükümetin grevi durdurma kararı halk yığınları, işçiler arasında olduğu kadar, yavaş yavaş işin icyüzünü görmeye başlayan gazetelerin çoğunda da büyük tepkiler yarattı. Hükümetin yüz milyonlar kazanan petrol krallarına karşı, işçileri koruması, savunması istendi.

Dünyada:

İtalyada: 1 milyon kadar ulaştırma işçisiyle bir o kadar metalürji işçisinin grevi büyük yankular uyandırdı. Bu iş kollarındaki işçiler imzalanacak yeni toplu sözleşmelerle gündelik ve primlerini artırmak ve yeni sosyal haklar elde etmek istiyorlardı. Sendikalar isteklerin önemli bir kısmını elde etti.

400 bin kadar İtalyan tarım işçisinin yaptığı grevin sonucu için de aynı şeyi söylemek mümkündür.

550 bin İtalyan tekstil işçisi de ücretlerini artırmak için çeşitli grevler yapmaktadır. Bazı fabrikalarda her posta başında iki saat grev yapılmakta, bazı fabrikalarda ise haftada 24 saatlik grevlere girilmektedir.

İtalyada siyasi grevler de oldu. Faşistler İtalyan Genel Sendikalar Konfederasyonunun Romadaki merkezine saatli bir bomba koydular. Bu faşist saldırganlığını protesto maksadıyla bütün İtalyan işçileri iki saatlik genel grev ilân ettiler. Bir süre sonra faşistler Toskana eyaletinin Piyombino şehrindeki sendika merkezine de bomba attılar. Bunun üzerine Piyombino Demir-Çelik İşletmesi işçileri bir saatlik protesto grevi yaptılar.

Fransada: Fransız işçilerinin haklı isteklerini savunma ve dayanışma mücadeleleri devam ediyor. Fransanın en büyük gemi tersanelerinin bulunduğu Saint Nazaire 'de 30 bin işçi büyük bir gösteri yaptı. Bu gösteride işçiler arkadaşlarının işten atılmasını protesto ederek kendilerine yeniden iş verilmesini istediler.

Belçikada: Belçikadaki Çelik ve Kimya işçilerinin grevi devam etti. Grev hızla Brükselden sonra birçok şehre yayıldı. Grevcilerin sayısı 20 bini aştı. Grevciler ücretlerine % 10 zam yapılmasını, sosyal haklarının genişletilmesini istediler.

Panamada: Panama Sendikalar Birliği Amerikalıların kanal bölgesinde Panama halkına saldırmasını, 70 kadar insanı öldürmesini ve yüzlerce insanı yaralamasını protesto maksadıyla ve Panamanın bağımsızlığı için genel grev ilân etti. İşçilerin genel grevi Panama halkının Amerikan sömürgecilerine karşı savaşında kuvvetli bir destek oldu. İşçilerin öğrenci, köylü, aydın ve yerli sermayedarlarla birlikteki bu mücadelesi, bağımsızlık hareketini daha da kuvvetlendirdi.

Köknar

TÜSTAV

Yurtta VE DÜNYADA

SÖMÜRGEÇİLİĞE İNDİRİLEN DARBELER

Kenya: Esirlik boyunduruğunu 76 yıl taşıdıktan sonra, Kenya halkı. 12 Aralık 1963 te bağımsızlığa kavuştu. İngilterenin sömürgeci olan Kenya'da, halk bağımsızlığı için uzun zamandır mücadele ediyordu. İngiltere bu bağımsızlık savaşını yıllarca kana boğmuştu. Hele 1952 yılında başlıyan ve 4 yıl süren Mau-Mau hareketi (köylülerin ayaklanması) sırasında, İngilizler 14 bin Kenyalı yurtseveri kurşuna dizmiş, 150 binini zindanlara atmış, 1 milyon kişiyi de toplama kamplarında ezmişti. Şimdiki Başbakan Jomo Kenyatta da tam 9 yıl hapiste yatan halk kahramanlarından biridir.

Kenya halkı, sömürgecilerin bütün baskısına rağmen yılmamış, mücadelesine ara vermemiş ve nihayet sömürgecileri dize getirerek bağımsızlığını tamıttır.

Zengibar: Doğu Afrika kıyılarına yakın iki adadan kurulu Zengibar da 10 Aralıkta İngiliz sömürgeci olmaktan kurtularak bağımsızlığına kavuştu. İngilizler 1890 yılından beri sömürmekte oldukları Zengibardan gene ellerini çekmemek yolunu bulmuşlar ve idaresi kendi ellerinde olan Zengibar sultanı ile birlikte halkı sömürmeğe devam etmişlerdi. Fakat bu da uzun sürmedi. 13 Ocak 1964 te Zengibar halkı yurtsever önderlerin yönetmenliğinde ayaklandı ve İngiliz sömürgecilerinin oyuncağı sultanlık idaresini yıkarak cumhuriyet ilan etti.

Zengibar yurtseverlerinin bütün dünyaya ilk bildirdikleri şu oldu: „Bütün ülkelerle dostluk, müsbet tarafsızlık siyaseti güdeceğiz. Halkımızın refaha kavuşması için gerekli tedbirleri alacağız. Bütün halkların bağımsızlık hareketlerini destekliyoruz.“

Zengibarın yeni yurtsever yöneticileri, adadaki Amerikan radar istasyonunu derhal kapattılar, karasularına İngiliz harp gemilerinin girmesini yasak ettiler. Memleketin işlerine karışan Amerikan Konsolosunu da yurtlarından koydular.

Zengibarda Amerikan kuklası sultanlığın devrilmesi yalnız geleneksel sömürgeçiliğe değil, yeni sömürgeçiliğe de vurulan bir darbedir. Yeni sömürgeçiliğin, siyasi bağımsızlığı verip, iktisaden ülkeyi devamlı olarak kendilerine bağlı tutma amaçlarına böylece Zengibarda büyük bir yumruk indirilmiş oluyor.

Kamboçya: Kamboçya Başkanı Prens Sihanuk, bundan böyle Amerikan askeri ve iktisadi yardımı istemediğini resmen ilan etti. Bunun sebeplerini de şöyle açıkladı: „Amerikalılar, güttüğümüz tarafsızlık siyasetine karşı koymakta ve yardımlar yoluyla işlerimize karışarak kundakçılık faaliyetleri yürütmektedirler. Ellerinde tuttıkları Güney Viyetnamdan bir yandan radyo yayınlarıyla kışkırtmalar yapmakta, öte yandan silahlı çeteler kurarak yurdu-muza sokmaktadırlar. Aynı zamanda Amerikan iktisadi yardımı bizim kalkınmamıza hiç yararlı olmamakta, tam aksine kalkınmamızı baltalamaktadır.“

Sihanuk bu kadarla kalmıyarak, Amerikadaki elçisini de geri çağırdı. 1953 yılında Amerikan yardımını reddeden Birmanyanın gelişmesi, Kamboçyanın önünde bir örnek olarak duruyordu. Prens Sihanuk, Kamboçyanın tamamen müsbet tarafsızlık siyaseti güdeceğini ve yurt içinde sosyalist bir rejim kurulmasına yavaş yavaş geçileceğini de bütün dünyaya duyurarak, Kamboçyanın tarafsızlığının garanti altına alınması için bir de konferans toplanmasını istedi. (Bu konferansa Amerika karşı gelmekte ise de, birçok devlet Kamboçyanın tarafsızlığını garanti etmeye hazır olduğunu bildirmektedir.) Kamboçyanın bu tutumu, Amerikan gazetelerinde dahi şu yankıyı uyandırmıştır: „Amerikanın Güney Doğu Asya siyasetinde yeni bir iflâs.“

Güney Viyetnam: Bundan üç yıl önce kurulan Güney Viyetnam Milli Kurtuluş Cephesinin, ülkedeki Amerikalılara ve yerli diktatörlere karşı savaşta kazandığı başarılar günden güne artıyor. Amerika, Güney Viyetnam halkını baskıda tutmak milli kurtuluş savaşını ezme için, bu ülkedeki silahlı kuvvetlerine ve yerli uşaklarına 3 yıldır 5 milyar dolar dökmüştür. Milli Kurtuluş savaşında Viyetnam halkı 160 bin yurtseverini kaybetti. Amerikan sömürgecileri ve Güney Viyetnamdaki yerli ortakları 370 bin yurtseveri zindanlarda inletiyorlar. Bugüne kadar bu terörcüler 3,000 çocuğun kafasını palayla uçurdular, 20,000 kişiyi Napalm bombalarıyla mahvettiler, 17,000 bin kadın ve kızın ırzına geçtiler. Fakat bütün bu terör hareketleri Güney Viyetnam halkının Amerikan emperyalizmine karşı savaşına engel olamadı. Bugün Güney Viyetnam Milli Kurtuluş Cephesini ülkedeki milyonlarca köylü desteklemektedir. Kurtuluş cephesi askerleri Güney Viyetnamın üçte ikisini kurtardılar. Bu bölgeler de tamamen demokratik seçimler yapılmış, halk kendisini idare edecekleri tam bir hürriyet içinde seğmiştir. Milli Kurtuluş Cephesi, ekilmeyen toprakları köylüye dağıtmış ve köylü borçlarını affetmiştir. Güney Viyetnam halkı bir taraftan emperyalizme ve derebeyliğe karşı savaşırken, diğer taraftan kültür devrimine de koyulmuştur. Köylerde okullar yapılmış, hattâ son günlerde bir de üniversite açılmıştır. Bugün Güney Viyetnamda her kurtarılan bölge yepyeni bir ekonomik, politik ve sosyal çehre kazanmaktadır.

Panama: 10 Ocak 1964 tarihinde Panamada Amerikan askerleri gösteri yapan Panama Üniversitelileri üzerine ateş açtılar. Bu olayı Birleşmiş Milletlerde anlatan Panama temsilcisi, memleketinin Amerikan silahlı saldırısıyla karşı karşıya bulunduğunu söyledi. Panama halkı ile Amerikan askerleri daha önceleri de böylesine karşı karşıya gelmişlerdi. Panama halkına Amerikan saldırılarının 1903 yılından beri aralıksız kesilmedi. İki Okyanusu birbirine bağlayan Panama kanalının iki tarafında yaşayan bu bir milyonluk halk neden sık sık kanlı saldırılarla karşılaşılıyor? Newsveek dergisi, bu kanlı olaylara, yüzkarası bir anlaşmanın Panama halkına zorla kabul ettirilmesinin sebep olduğunu yazıyor. 26 maddeden ibaret olan bu Kanal Anlaşmasının her satırının altında, Karaip Denizini kontrol ederek, Güney Amerika halklarını kolayca sömürme ihtirası yatar.

1879 da bir Fransız şirketinin açmaya başladığı Panama Kanalı 12 Temmuz 1920 tarihinde resmen açıldığı zamana kadar 60 bin kişinin hayatına malolmuştur. Amerikanın Batısı ile Doğusunu en yakın yoldan birbirine bağlayan

bu kanalı bir ticaret yolu olması gerekirdi. Fakat emperyalist devletler bu kanalı halkları kendi boyundurukları altına alma vasıtası yaptılar. Bu gerçeği, ünlü Panama gazetecisi Turner şöyle dile getiriyor: „Panama kanalı halkın özlediği bir nimet olması gerekirken, Amerikanın elinde, başta Panama halkı olmak üzere, bütün Güney Amerika halklarına karşı saldırı üssü olmuştur. Bu kanaldan ticaret gemisinden fazla harp gemisi geçmiştir.“

Kanaldan geçen gemilerden Amerika bugüne kadar 2 milyar 361 milyon dolar almıştır. Bunun sadece 20 milyon dolarını Panama devletine vermiştir.

Bugün Panama kanalında 10 bin Amerikan askeri bulunmaktadır. 1960 tan beri Panama bölgesine roketler yerleştirilmiştir. Panamada Amerikan işgalci makamları halkın gelenek ve göreneklerine en ufak bir saygı göstermezler. Zaten Panama bayrağını Amerikan bayrağı ile birlikte kanal bölgesindeki resmi binalara çekmek istememeleri de bunu göstermektedir. Son kanlı olaylar da Panama halkının bu milli isteğinin, kanalı millileştirilmesi isteğinin yerine getirilmemesinden çıktı. Panama kanalı olayı, Amerikanın sömürgeci politikasını bütün dünya halklarına bir kere daha açıkça gösterdi.

Basından Yapraklar

Zenci masalı

Vaktiyle ormanın derinliklerinde yaşayan bir fil vardı. Gene aynı ormanda yaşayan bir insanla dostluk kurmuştu. Bir gün ormanda müthiş bir fırtına kopunca, insan küçük kulübesine sığındı. Fil de biraz sonra onun kapısına dayandı:

„Aziz dostum“, dedi, „bu havada nezle olmaktan korkuyorum, izin ver de hortumumu bari kulübene sokayım.“

Eh, dostluk var, kulübe de genişçe, bir hortumluk yer de var. İnsan bu kadarcığa razı oldu. Fil teşekkürle evvelâ hortumunu, sonra başını içeri soktu, daha sonra da bütün vücudiyle girerek kulübeyi işgal etti. Kendisine soluk alacak yer kalmıyan insan, zavallı iki ayaklı dışarı uğradı. Bağırıp çağırdı. Hiç oralı olmıyan fil, utanmadan:

„Aziz dostum“, diyordu, „benim nazik vücudum yağmurdan, fırtınadan rahatsız olur, sen ise daha dayanıklısın.“

Bu kulübede oturmak senin hakkındır, benim hakkımdır derken, gürültü büyüdü. Ormanın öteki hayvanları koşup geldiler. Orman kralı Aslan'ın başkanlığında toplanan Orman Jürisi kuruldu ve meseleyi ele aldı. İnsancık, adalet yerini bulacak diye düşünürken, önce fil söz aldı.

„Dostum insan, benden kulübeyi işgal etmemi rica etmişti.“ diye başladı. „Çünkü kulübe boştu, hafifti, fırtına karşısında dayanıksızdı. Eğer onu ben doldurmasaydım, yerinde yeller eserdı.“

Orman Jürisi, insana söz hakkı bile vermedi. Karar şuydu: „Fil kulübeyi işgale devam edebilir. İnsan ise, bundan ötürü file teşekkür borçludur.“

(Bu, Afrikanın sömürgeciliğe karşı direnişinde ünlü bir lider olduğu kadar, aynı zamanda isim yapmış bir etnolog olan Yomo Kenyata'nın derlediği bir Afrika masahdır. Kıssadan hissesi şu: Sömürgeci küstahdır. Girdiği ülkede, o ülkenin sahibini yurtsuz bırakır, esir eder. Ona elini veren kolunu da kaptırır. Bundan ötürü, dışarda ne kadar korkunç fırtınalar koparsa kopsun, zinhar sömürgeci fillere kulübenizin kapısını açmayınız.)

(Cumhuriyet'ten — İ. S.)

Beklenen kanunlar

„Dilenci“ denince iki tip hatırlanır. Birincisi, çalışma gücünden yoksun, kocamış, gelirsiz ve sahipsiz insan. İkincisi, kimsesiz sakatlar. Birinciler genel olarak merhamet duygularımızı uyandırır ve elimiz cebimize gider. İkincilerin bazıları, sakat rolü oynar. Kimi küçük servetler yığımlardır ve çokluk bir şebeke tarafından idare edilirler.

Bilmiyorum rasladınız mı? Son günlerde İstanbulun en işlek caddelerinin özellikle ışık düşmiyen gölgeli uçlarında yeni bir dilenci tipi belirmeğe başladı. Bunlar gerçekte dilenci değil, Genç, sağlam insanlar. Üstelik dilenirken hayır-dua etmeyi de beceremiyorlar. Giysileri lime. İstanbula yeni geldikleri belli. Gelip geçene sadece „Ağabey...“ diye sesleniyorlar. O kadar. Yürüyüp geçerseniz, sövmeleri yok, peşinize takılmıyorlar. Dilenmeğe alışmamışlar. Bunlar Belediye zabıtasının uğraşacağı kişiler değil. Bunlar, tam tersine, tezelden gerçekleşmesi beklenen reform kanunlarının, köyden şehre akını önliyerek kurtaracağı çaresiz insanlar... .

(Dünya'dan — F. T.)

Gerçek ile palavra arasında

Birçok yerlerde AP li Belediye Başkanları ilk iş olarak kendi aylıklarını ve Belediye Meclisi üyelerinin huzur haklarını % 100—150 arasında arttırdılar.

Eh, perşembenin gelişi çarşambadan belliydi. Seçim öncesi bol keseden ev, yol, su vadleriyle nutuk çekmek az zahmet mi? Seçimi allem kalem kazandılar, ama sağa sola yapılan masraflar nereden çıkacak?

Olan oldu. Amma gerçek ile palavra arasındaki farkı bir kez daha anlıyabildik mi bari?

(Dünya'dan — Okuyucu mektubu.)

Doğru yol

Ne zaman doğru yolu bulacağız? Ne zaman şu veya bu ülkeyi istilâ etmek için durmadan cana kıymış hükümdarları değil de, barış için çalışmış devlet başkanlarını yücelten tarih derslerini okutacağız çocuklarımıza? Barışçı ol-

mak, barış için, insanların harpsiz yaşaması için elinden geleni yapmış devlet başkanlarını tarihin en değerli sayfalarında anmak, barış içinde yaşamının ilk şartıdır.

Ne tuhaf şu dünya düzeni! Hem ölüm korkusu, hem öldürme düzenleri . . . İkisi bir arada. İnsanların yaşamak için ölmek ve öldürmek zorunda kalmadıkları bir yeryüzü kimbilir ne kadar güzeldir. Ama bu barış dünyasını kurmak isteyenlerin, kurmak için en önde çalışanların öldürülmesi, daha sonu alınmamış cinayetler gibi devam edip gidiyor. Sokrates'e „Zalimler seni ölüme mahkûm ettiler“ diye haber vermişler. „Tabiat da onları . . .“ diye cevap vermiş.

(Cumhuriyet'ten — İ. S.)

Kalkın ey ehli vatan

Meşrutiyet çağının ünlü nüktecisi Borazan Tevfik beye sormuşlar: „Yahu, kalkın ey ehli vatan dediler, sonra ne oldu?“ Tevfik bey, „Ne olacak“, karşılığını vermiş, „Kalkın ey ehli vatan! dediler, hep birlikte ayağa kalktık, sonra onlar oturdu, biz ayakta kaldık!“

Tevfik beyin bu sözleri, oldum olası bir gerçek olarak devam ediyor. İki de bir kalkın diyorlar, onlar oturuyor, biz ayakta kalıyoruz. Ashını ararsanız, aldatılan, sömürülen, oyu avlanan yığınlar bu işin pek farkında değil. Bu ulusun her seferinde kalkıp da ayakta kalan gerçekçi aydınlarının emekçiyeye el vermesine engel oluyorlar. 1960 da yurtsever ordu bu yüzden yönetime el koydu. Kalkın ey ehli vatan, dedi. Yeni Anayasayı getirdi. Ama yönetimi teslim ettiği sivil kadro, bu güzelim Anayasayı bir yana ittikten sonra, kalkın diyen o ihtilâlcileri de ayakta bıraktı.

İşte ben bu yüzden, derlenip toparlanmaya çalışan ilerici, toplumcu, gerçekçi aydınlara sesleniyorum: „Fikirleri birleştirmek, anlaşamadığımız ayrıntılarda bir sonuca varıp birleşmek için kalkınız. Hepiniz bir yuvarlak masa başına oturunuz. Bu masadan kalktığınızda, kalktığınız yere artık halk otursun, bu ulus oturabilsin!“

(Vatan'dan — S. K.)

Sanat Dünyasında

Halide Edip

Ünlü yazarlarımızdan Halide Edip Adıvar seksen yaşında gözlerini hayata yumdu. Halide Edibin adı Cumhuriyet devri tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Savaşçı olarak, yazar olarak bağlıdır. Büyük yazar ve savaşçı, içinde yaşadığı toplumun ileri hamlesini desteklemek uğrunda didinmiş ve gelecek kuşaklara

bu yönde büyük bir miras bırakmıştır. Bu satırlarda Halide Edibin bıraktığı mirası bütün yönleriyle kıymetlendirecek değiliz. Yalnız şunu söylemek istiyoruz: Halide Edip yerine göre silâhı, yerine göre kalemi, bildiği, inandığı gayeler uğrunda kullanmasını bilmiştir. Anadolu yaylasında istilâcılara karşı çarpışan Onbaşı Halide Ediple yazar Halide Edip arasında fark yoktur. O, kalemin yapamayacağı silâhla, silâhın yapamayacağı da kalemle yapmaya koyulmuş, kalemi de, silâhı da, inançlarını gerçekleştirmeye araç olarak kullanabilmiş ender aydınlarımızdan biridir. Halide Edip silâhını emperyalizme karşı kullanırken, bir yandan da kalemiyle derebeyliğe, toplumu köstekliyen en gerici unsurlara karşı, reformlar ve demokratik hürriyetlerden yana kullanıyordu. Romanlarındaki derin insan sevgisi, halk sevgisi başka ne türlü yorumlanabilir?

Belki Halide Edip, bir Hüseyin Rahmi veya Ahmet Mithat kadar popüler olamadı. Şekilde de halka inmenin yollarını pek iyi bulamadı. Ama bu onun halkçı, halktan yana yazar kıymetinden hiçbir şey eksiltmez. Özellikle onun, sanatı, toplum için, insanoğlunun mutluluğu ve yarını için fiilen kullanması, genç ve gelecek kuşaklar için, sanatçının toplumdaki rolünü gösterme bakımından bir örnek olarak kalacaktır.

Türk tiyatrosunda gelişme

Son zamanlarda Türk tiyatrosunda beliren büyük bir hamle oldu. Artık milli Türk tiyatrosu, yazarı ile, rejisörü ile, oyuncusu ve dekoratörü ile mayalanmaya başlamıştır. Tanzimattan bu yana hangi devirde 15—20 tiyatro yazarı bir arada sayılabilir? Hattâ yalnız tiyatro yazarı olarak Musahipzade Celâl'den başkasını bulmak mümkün değildir. Oysa bugün genç kuşak yazarları arasında yalnız tiyatro yazarı olanlar parmak sayılarını çoktan aşmışlardır. Bugünlerde yalnız İstanbul sahnelerinde altı yerli piyes oynanıyor. Yeni Tiyatroda Namık Kemal'in „Gülnehal“ i, Fatih Tiyatrosunda Recep Bilginer'in „İsyancılar“ ı, Üsküdar Tiyatrosunda Çetin Altan'ın „Yedinci Köpek“ i, Yeni Tiyatroda Refik Kordag'ın „Tepeden İnme“ si, İ. Galip Arcan'ın „Dengi Dengine“ si, Kadıköy Tiyatrosunda Adalet Ağaoğlunun „Eveçik oyunu“.

Bu piyesler içinde kalburüstü kalan Hamit Akınlının sahneye koyduğu „İsyancılar“ dir. Eserdeki tema „Yılanların Öcü“ ve „Susuz Yaz“ daki temaları andırmaktadır: Kuraklıktan yakman toprağı az köylüler civardaki hazine topraklarını istemektedirler. Piyes, bu köylülerin, toprağı işletenlere, muhtar ve valiye karşı mücadelelerini canlandırmaktadır. Piyes, yağmur duası, köy kahvesi, halk şairleri ve Fadime Ninesiyle tamamen yerli renkler ve yerli hava hâkimdir. Kompozitör Cenan Akın, halk türkülerini ve mayalarını armonize etmiştir. Temsile bir de söz korosu katılıyor.

„İsyancılar“ ın yazılışı, sahneye konuşu ve oyun tarzı, birkaç zamandan beri sahne sanatımızda birşeylerin mayalandığını ve bu mayalanmanın devam ettiğini, öz bir Türk tiyatro okulu kurmaya doğru genç kuşak sanatçıları tarafından ciddi çabaların varlığını gösteriyor. Genç tiyatro sanatçılarımız araştırıyorlar. Meselâ eski Yunan trajedisinin söz korosunu cesaretle alabiliyorlar. Orta oyunlarından, tulûttan, Fransada, Rusyada ve Almanyada

modern tiyatronun temelini atanlardan. Kopo'dan, Meyerhold'den, İonesko'dan, Bertold Brecht'ten neleri alabileceklerini araştırıyorlar. Aldıklarını, modern milli tiyatroya potasında eritip, yeni, yüzde yüz yerli, milli bir tiyatroya yaratma çabası içinde. Bu araştırma çabası modern tiyatroya dünyasına pencereleri ardına kadar açmakla, şüphesiz ki hedefine varacaktır. Ama devletin ve belediyelerin bu çabalar karşısında kaygısızlığı, hattâ bunları baltalamaları bu işin sancısını artırıyor. Yeni yollar bulma çabasının mayalandığı tiyatrolar — ki bunların bir kısmı özeldir — mali imkânsızlıklar içinde bunılıyor. Belediye özel tiyatrolardan çok ağır vergi alıyor. Hükümetse, onlara üvey evlât gözü ile bakıyor. Tiyatrolar, İstanbul Belediyesinin eğlence yerleri tüzüğüne göre vergilendiriliyor, yani meyhane ve kabare muamelesi görüyor. Tiyatroların eğlence yeri değil de, kültür ocakları olduğu hâlâ anlaşılmamış yerlerde yeni bir milli tiyatroya kurma çabası gerçek bir aydın kahramanlığı değil de nedir?

Üsküdarlı

Mizah derlemesi

Güler misin — Ağlar mısın?

Delilik bu ya!

Bakırköy Akıl Hastanesindeki hastalar, oy kullanma hakkından yoksun oldukları halde, 17 Kasım'da bahçeye mukavvadan uydurma bir sandık koymuşlar ve aralarından seçtikleri bir başkan adayına oy vermişler.

Sonra birisi onlara sormuş:

„E hangi partiye oy vermiş oldunuz?“

„AP ye . . .“ demişler.

„Neden?“

„Matrak olsun diye . . .“

Omuzlayıcılar

AP adayı, seçim kampanyasında önceden kararlaştırılmış bir toplantıya gidecek. Menecer durumundaki onu önlemiş:

„Bu toplantıyı bugün yapamayız.“

„Neden? İşte kalabalık toplanmış . . .“

„Toplanmış ama, beklediklerimiz gelmedi daha.“

„Kim onlar?“

„Omuzlayıcılar . . .“

Sonradan olma, tecrübesiz aday biraz şaşınca, menecer şöylece açıklamış:

„Âdet böyle. Omuzlayıcılarımız belli bir ekiptir. Adamına, nutukçunun ağırlığına göre de ücret alırlar. Kendilerini ille de beklিয়েেğiz. Sizi olur olmaz adama omuzlatamam. Olur da düşürürler . . .“

Nasrettin Hoca ile hasbihal

Hoca merhum çağların ötesinden bana konuk geldi.

„Biliyor musun“, dedi, „benim bazı hikâyelerimi yanlış anlıyorlar. Bunlardan birini düzeltmek istiyorum. Hani geceyarısı sokakta kavga ederler, ben sırtımda yorganımla kavgaçıları ayırmağa koşarım, onlar da kavgayı keserek benim yorganı alıp kaçarlar, ben de 'yorgan gitti, kavga bitti' derim ya . . .“

„Evet, Hocam . . .“

„İşte bu yorgan hikâyesi sizin seçimlerdir.“

„Anhyamadım.“

„Canım, siz de bir süre radyolarda, meydanlarda kavga edersiniz. Halk da sırtında yorganı ile sizi ayırmağa gelir. Kavgaçılar yorganı kapıp giderler, yesselâm . . . İşte oylar kullanıldı. Yani yorgan düşmanları yorganı alıp gittiler. Kavga da şimdilik bitti . . .“

Beğenmek mecburidir

„Nasreddin Hoca ile İsmet Paşa arasındaki fark nedir?“ „Valla, şey . . . bilmem.“

„Ben söyliyeyim. Her ikisi de kar helvası yapmışlardır. Ama Hoca kendi yaptığını gene kendi beğenmez. Halbuki İsmet Paşa kendi kar helvasını hem beğenir, hem de beğenmeyenlere, hele kendi partisinden olursa, fena halde kızar.“

Mahkemede

„Künyeni söyle.“

„Adım Koalisyon. Babamın adı nisbî tenisil. Anamın adı demokrasi.“

„Kaç çocuğun var?“

„Üç: Uyutma, Enflasyon ve Taviz . . .“

„Ne iş yaparsın?“

„Şey . . . sandalye-koltuk imalatı . . .“

Kurtuluşta gel

AP nin adayı Demirel’de atıyordu:

„1950 lerde bolluk içinde yüzüyorduk . . . Para oynuyordu . . . Köylü çaraktan filân kurtulmuştu!“

Dinliyenlerden bir köylü homurdandı:

„Doğru, o gün bugün çarık da bulamıyor, yalınayak geziyoruz . . .“

Açlık

Köylü bağırır:

„Açlık var. Kara ekmeğin yanına tuz da, sirke de bulamıyoruz!“

AP sözcüleri bağırır:

„Açlık var. Pırzolanın yanına şarap, viskinin yanına havyar, gravyar bulamıyoruz!“

Bakan fabrikası

„Yeni İnönü hükümetinin çoğu genç Bakanlarından beşi MTTB saflarından yetişme. Bunlar herhalde iyi bildikleri öğrenim-öğrenci sorunlarını tezelden çözerler.“

„Hiç umma. Aradan zaman geçti. Onlar öğrenci olduklarını bile unutmuşlardır. Hattâ bugün imtihana girseler, hepsi çakar!“

Hikâye

Konusan Alet

„Üç el silâh attım çıkınca gerdekten üç el silâh hovardaca haber: ak üstüne al benekten.“

H. Şimşek

Ağayı üç kurşunla delik deşik eden Muş’lu delikanlının ünü „Gerdeğe girecekken, Cezaevine“ başlıklı kısacık bir haberle gazetelere de geçmişti. Buna Muş cezaevindekiler de şaşıtlar. İçerdeki yüz şu kadar hükümlü ya da tutukludan çoğu „Acelen neydi a oğlum, önce gerdeğe gireydin.“ diye hayıflan-dılar. „Ondan sonra cezaevine.“

Delikanlı o sabah, ensesinden omuzlarına inmiş saçları kırkıldıktan, „bit fırını“ dedikleri etüvden de geçirildikten sonra, hepi topu bir ak fistan olan milli kılığıyla koğuş avlusu kapısında görüldü. Bu idam gömleği kadar uzun fistana, sıvama pire beneklerini görmezsen, ak diyebilirsin. Yağız yüzünde ilk göze çarpan bir Halep çıbanı. İlişilmemiş bıyıkları karga kanadı gibi yalabık. Gözleri alçı kuş. Tam alçı göziyle etrafını saranlara birer birer bakıyordu ki, anide ayakları yerden kesildi. Altı okka edecekmiş gibi onu kaldırdılar ve köşe-deki Deneytaşı’na oturtular.

„Pirimizin adına!“

„Gelenektir. Burda günlerin uzamasın!“

Delikanlı, bir koçan mısırın yeşil kabuğu sıyrılcırcasına görünen kusursuz dişleriyle gülüyordu. Ama titriyordu dudakları. Sesi soluğu kesik.

„Siftah değil mi buraya girişin?“ diye sordular.

„ . . .“

„De ula gurban, ağzından bi kelâm çıksın!“

„He vallah . . .“ diyebildi delikanlı. „Siftah bi kaza çıktı elimizden.“

„Geçmiş olsun.“

Günün uzununu soru yağmuru. Bu delikanlının „siftah olaraktan bir ağa vurduğu“ biliniyordu. Amma neden? Tam gerdeğe girecekken . . . öyle ya, neden? Bu nedeni arıyan sorular, Sorgu Yargıçlığında karşılık verdiklerinden daha çok terletiyordu onu. „Siftah üstüne, gurban.“ deyip kesiyordu.

Oğlının dili nihayet „Siyasi“ dedikleri Baba’nın yanında çözüldü. Onun sorması, anlaması, önünden yuvarlanması başka da ondan mı nedir.

„Adını bağışlar mısın?“ diye başladı.

„Adımız ne gerek, marabayıh bey . . .“

„Siftah bir ağa vurdun ha?“

„He vallah . . .“

Onu getirenlerden biri atıldı:

„Sen söyle Baba“ dedi, „bunu da siftah olaraktan asarlar mı?“

Baba, yangına böyle körükle gidene, gözlüklerinin üstünden „insafî ür-kütme“ dercesine bir baktı.

„Bir kere yaşı küçük.“ dedi. „Sonra eğer siftah meselesini ispat edebilirse, asamazlar, birkaç takvim yatıp çıkar.“

„Gurban, bey . . .“

„Bana kalırsa“, diye ekledi Baba, „gerdege sen giremedin?“

„He vallah . . .“

„Demek ağa girdi, sen de onun ölüsünü çıkardın gerdekten?“

„Gurban . . .“

„Gurban ama, nasıl oldu bu iş tosunum? Biz çok soruyoruz, lâkin sen de pek az . . .“

„Sözümüz kaleme gelmediğinden, pek alışmamışız konuşmaya bey . . . Maraba dediğin ne ki . . .“

Baba söyleyiverdi:

„Ağanın kapısında sığıntı. Onun toprağı gibi, sabanı gibi, öküzü gibi bir malı . . . Yılın uzununu çalıştırır. Harmanda dört şiniğin birini ya verir ya vermez marabaya . . .“

„Gurban, sen biliyor.“ dedi delikanlı. „Marabalık burnumuzda hırızma. Eşeğı hayvandan, bizi insandan saymaz ağa. Onun hangi dedesi, ben bilmez, benim hangi dedemi toprakla bir satın almış. Maraba anam beni de ağanın toprağında ahladın altında doğurmuş . . .“

„Oğlan doğurdum diye de başına al tülband bağlamış mı?“

„Ben orasını bilmez bey. Şu kadarken acamı tosun başı çekmekten başladım çifçiliğe. Dur dinek yohtur. Bah şu ellerime . . .“

„Şirket küreğine dönmüş ellerin.“ dediler.

„Çalışır . . . Ne çıkarırsah, siftah ağanın. Her turfandanın dadına o bahar. İlk demet. İlk guzu. İlk kirez. Egerlediğimiz ilk tay . . . Her hoşafın ilk kaşığı o. Bulaşığı da bizim. Meğer . . .“

„Meğer . . .“ diye Baba kapı sözü, „senin düğünün hoşafında da ilk kaşık ağanınmış ha?“

Maraba gözlerinin akına kadar kızardı:

„Gurban“, dedi, „sen iyi biliyor, ama ben bilmezdi. Bubama, sizden iyi olmasın, ula buba dedim, behle bi esgere gidek, ondan sonra başgöz et beni edeceksen. Zaten esger ocağından sonra ben bu soyhanın torpağına dönünem. Dinlemedi bubam. Komşu köyden dilsiz gızı ahp getirdih . . .“

„Niye dilsiz gelin seçiyor baban?“

„Marabaya dil ne gerek, bey. Hoş, gız aslında kekeme. Olsun dedik. O da bizden bi garip. Toprak kavgasından ötürü, kâhyanın adamları gece vahtı evi basıp, gızın bubasını vurmuşlar uyhusunda . . .“

„Uykusunda mı?“

„He vallah. Yalnız, günah olmasın deyi, ilkin dürtüp uyandırmışlar, sonra hemen ağzına kurşunu sıkmışlar. Bunu görende, bizim avrat olacak gızın da diline bi rekâket gelmiş. Allah için, başka bi kusuru da yoh. Ayın on dördü . . .“

„Ağanın bile gözü kaldığına göre . . .“

„Görenek böyleymiş, bey. Bizi ağa everiyor göya. Masraf onun . . .“

„Hoşafın siftahı da onunmuş desene?“

„Diyemem gurban, dilim varmaz.“

„Elin tetiğe vardı ya . . .“

„Sen ol da varmasın, bey. Gerdek gecesi, biz meydanda birez kül koyduk bi yarım tenekeye. Gaz döküp yaktık. Şavkında, vur dedik davuleuya, akran-

larla oynuyoruh. Aradan ne kadar geçti, bilmez, gurban. Gözüm hep hanay odasında. Bahtım, dam başında bi karaltı. Mavzerli. Tanıdım. Ağanın yeğeni olur. Usulca kalabalıhtan sıyrılıp, yanına çıktım. Ossaat anladım işi. Ağa içerde. Geleneğinin gelmişini geçmişini . . . Gerdehte ak çarşafa al benek düşende, yeğeni dam başından üç el silâh atacah . . . Onun elinden mavzeri almak zor olmadı. Lâkin dilsiz gızı ağanın elinden kurtarmaya geç kaldım. Ötesi belli işte . . .“

„Gelin kız ne oldu?“

„Ne olsun, Baba, dilçeğizi hepten dutuldu . . .“

Epey sustular.

„Baba“, dedi sonra delikanlı, „ip varm'ola bu işin ucunda?“

„Ben bu gece bakayım da kanun kitabına, yarım söylerim. Hadi sen git, siftah olaraktan burda, rahatça bir uyu . . .“

Baba, defterinin o günlüğüne şunları not etti: „Bugün, o ulu kişinin 'konuşan aletler' dediği kölelere benzer biri düştü içeri. Karasaban kapkara susar. Öküz böğürür. Maraba da bunlar gibi bir alet. Ötekilerden ayrıntısı konuşur olmas. Düne kadar hep 'allah dev ağaya, devlet babaya zeval vermesin' diye itaati konuşmuş. Ama artık 'işlediğim toprağı isterim' diye konuşmaya başlıyor. Oğlan mutlu! Hattâ dilsiz gelin . . .“

Kadri Yaşar

TÜSTAV

Hasan Hüseyin

Kavel

İşime karım dedim
karıma Kavel diyeceğim
ve soluğum tükendikçe bu doyumsuz dünyada
güneşe karışmadıkça etim
Kavel grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim.

Ve izin verirlse İstinyeli emekçi kardeşlerim
izin verirlse Kavel grevcileri
ve ben kendimi tutabilirsem eğer
sesimi tutabilirsem
o çoban ateşinin parladığı yerde Kavel'de
o erkekçe direnilen yerde Kavel'de
karın altında nişanlanıp
dostlarımın arasında öpeceğim
nişanlımı Kavel kapısında.

Ve izin verirlse İstinyeli emekçi kardeşlerim
izin verirlse Kavel grevcileri
ilk çocuğumun adım Kavel koyacağım.

*

Cahit S. Tarancı

Karşı

Gerin bedenim, gerin
doğan güne karşı.
Duyur duyurabilirsen
elinin kolunun gücünü
ele güne karşı.

Bak, dünya renkler içinde,
bu güzel dünya içinde
sevin sevinebilirsen
insanlığın haline karşı.
Durmadañ işliyen saatlerde
dişli dişliye karşı.

Dişlilerin arasında
güçsüz güçlüye karşı.
Gerin bedenim, gerin
doğan güne karşı.

*

Kur'a

Ağacı kıskanırım
yemiş yüklü dalı var.
Bahar olsun, güz olsun,
ne güzel masalı var.
İmrenirim arıya
petek patek balı var,
konduğu çiçeklerin
pembesi var, alı var.

İnsan çektim kura'yı
olmazlara meylim var.
Ne kalb isterim, ne baş
üstelik bir dilim var.
Sıla bilmez ayağım,
boşta kalır elim var.
Görmeli öldüğüm gün
Ne garip bir halim var.

TÜSTAV

Güneşli şiir

Geceye inanmam
 içimiz ısdıkça ısdıkça
 doğudan doğduğu batıdan battığı
 coğrafyanın sözü
 ben yaşantımıza bakarım
 bizim köyde daha hiç doğmamış
 ama umutlarımızda daha hiç batmamış güneş
 bir dağın ardından gelmiş ötekini ardından gitmiş
 neyleyim içimizi dışımızı yıkayıp gitmedikçe
 neyleyim sütle gazeteyle ekmekle gelmedikçe
 güneş suymuş buymuş anladık
 kaç mide dolu güneş nimetleriyle
 kafamızın içi neden karanlık
 evimize neden yalnız atasözünde girer hekim
 güneşi neden içeri alamadık
 güneşe yürümeliyiz artık.

Bu sığağa kar mı dayanır?

Çorba da pişti, tuz ister,
 Bu herifler topuz ister!

ZIMBA MEMET

Ağa yutar pilâvı
Millete verir tavı,
Coni yağlı müşteri
Pay etmek ister avı.

Coni yaman sırnaşık
Arar pilâva kaşık,
Ağanın derdi başka
Herif dolara âşık.

Conide aslan payı
Ayazda bizim ayı,
Zimba Memet öteden
Basar darur kalayı.

Fırlatır pencereden
Yumruk gibi taşları,
Burunlarından gelir
Hırsızların aşları.

